

УДК 284.57:265.1

DOI: 10.21847/1728-9343.2018.3(155).139411

МОКІЄНКО МИХАЙЛО,*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Центр дослідження релігії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, м. Київ*

П'ЯТИДЕСЯТНИЦЬКЕ ВЧЕННЯ ПРО ХРЕЩЕННЯ СВЯТИМ ДУХОМ: ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Автор досліджує п'ятидесятницьке вчення про хрещення Святим Духом як важливу богословську та герменевтичну проблему. Доведено, що, попри відсутність одного теологічного погляду на харизматичну складову в пневматології Луки, п'ятидесятницьких богословів консолідує переконання, що ті, хто прийняв хрещення в Святому Духові, отримували силу. Зроблено висновок на основі герменевтичного аналізу, що, згідно з Божим задумом, охрещеним належало взяти участь у Всесвітній євангельській місії християнської Церкви (Дії Ап. 1:8). Із цією силою приходила сміливість у свідочстві (Дії Ап. 4:31), керівництво в здійсненні місії (Дії Ап. 16:6-10), а в окремих випадках (попри незгоду деяких теологів) здатність зцілювати хвороби, виганяти демонів і навіть право судити (Дії Ап. 13:9-11). Проаналізовано, що п'ятидесятницька теологія не розмежувала досвіду хрещення Святим Духом від навернення, не ствердила нормативної цінності новозавітних наративів, дозволивши текстам Луки існувати самостійно і водночас доповнювати пневматологію Павла та Івана, засвідчуючи розмаїття роботи Святого Духа в людях та спільнотах.

Ключові слова: хрещення Святим Духом; п'ятидесятницьке вчення; євангельська герменевтика; сучасне євангельське богослов'я.

Постановка проблеми, її актуальність. Християнська теологія виділяє хрещення як одну з основних проблем, що потребують ретельного богословського і герменевтичного дослідження. Попри однозначну "класичність" цієї богословської теми, відзначимо, що до сьогодні євангельські теологи нюансовано аналізують різні її аспекти, що має важливе теоретичне і практичне значення в житті Церкви. Від самого початку сучасного п'ятидесятницького руху його представники підкреслювали, що всі християни можуть та потребують переживання "хрещення Святим Духом", яке "відрізняється від переживання народження згори й слідує за ним" [Мензис, Мензис, 2017: 101]. Таке розуміння послідовності або поетапності природним чином впливало з переконання сходження Духа Святого в День П'ятидесятниці, описаного Лукою в Діях (другий розділ) - як джерела сили для ефективного свідчення, а не як умови новозавітного буття.

Стан вивчення проблеми. У нашій статті звертатимемося до праць таких зарубіжних дослідників, які вивчали різні аспекти п'ятидесятницького вчення про хрещення Святим Духом, як Д. Вікофф, Дж. Данн, У. Мензис, Р. Мензис, Д. Стотт та ін. Підкреслимо, що в українській теології означена у статті проблема не була предметом наукового аналізу (звісно, не беручи до уваги проповідницьку діяльність протестантських церков).

Метою дослідження є розкриття п'ятидесятницького вчення про хрещення Святим Духом як важливої богословської та герменевтичної проблеми.

Виклад основного матеріалу. П'ятидесятництво є достатньо молодим рухом, що виникає на початку ХХ ст. й надзвичайно динамічно поширюється у світі. У багатьох аспектах рух підхоплює засадничі теми протестантського богослов'я, але зі значними доповнення-

ми, які подекуди змінюють доктринальні акценти й формат богослужіння. Сповнення Святим Духом у день П'ятидесятниці, яке традиційне протестантське богослов'я вважало унікальним явищем, п'ятидесятники вважають нормативним переживанням для всіх епох. Сучасний християнин не просто може, а повинен шукати безпосередню зустріч із Богом у Дусі Святому. Хоча п'ятидесятники не завжди погоджуються між собою щодо найкращого богословського вираження цього розуміння ролі Святого Духа, вони всі очікують певного способу божественної дії. Універсальним проявом хрещення Духом Святим є говоріння іншими мовами. Сам досвід хрещення Духом, на протигагу протестантському розумінню, відмежовується від навернення й проголошується наступним після нього. Таке розуміння є дискусійним у колах євангельських протестантів й продукує розмаїття герменевтичних імплікацій.

Загалом, стосовно окресленої богословської проблеми доцільно виокремити чотири різних богословських погляди. Однією з найпоширеніших точок зору є розгляд хрещення Святим Духом як складника процесу навернення, без зовнішніх свідчень, таких як говоріння мовами. Такого підходу дотримувалися чимало євангельських богословів, а його повне обґрунтування знайшло вираження в роботі Д. Данна "Хрещення Святим Духом". Друга точка зору полягає в тому, що хрещення Святим Духом є частиною процесу навернення й завжди супроводжується особливим явищем говоріння іншими мовами. Цієї позиції дотримуються представники Об'єднаної п'ятидесятницької церкви, яка репрезентує в п'ятидесятницькій палітрі тих хрещених Святим Духом, які дотримуються унітаризму [Bible Doctrines, 1984: 91]. Схожу точку зору, хоча на підставі дещо інших аргументів, відстоювали представники вітчизняних не-

зареєстрованих рухів [Див., напр.: *Тематическая программа...*, 2002]. Третій підхід полягає в тому, що хрещення Святим Духом зазвичай слідує за духовним відродженням, але воно не має супроводжуватися говорінням іншими мовами. Цінність такого переживання полягає не в наділенні силою для свідчення, а в досягненні стану "повного освячення". Така риторика притаманна частині течії Руху Святості, зокрема Церкві Назарянина [Grider K. J., 1980: 11, 24, 41, 141]. Четверта концепція притаманна більшості п'ятидесятницьких деномінацій, зокрема Асамблеям Божим. Згідно з нею, досвід хрещення Святим Духом слідує за відродженням і завжди супроводжується особливим свідченням говоріння іншими мовами [Вікофф, 1999].

Як указує Р. Мензіс, вищезгадані відмінності неможливо ігнорувати або зарахувати до семантичних ігор богословів, оскільки вони помітно впливають на форми, яких набуває віра та практика [Мензіс, Мензіс, 2017: 37]. Хоча євангельські віруючі та п'ятидесятники можуть солідаризуватися довкола тези про те, що є "одне хрещення, але багаторазове сповнення", різне розуміння природи хрещення Духом Святим взаємовиключає ці підходи. Отож, якщо хрещення Духом Святим є частиною навернення, то п'ятидесятницьке очікування та пошук духовного досвіду не мають сенсу, так само як і заперечується головне призначення п'ятидесятницького дару - наділити силою для виконання місіонерських завдань.

Для обґрунтування роздільності досвіду духовного відродження та хрещення Святим Духом, п'ятидесятники від самого початку своєї історії апелювали до новозавітних наративів авторства Луки. На переконання У. Мензіса, без текстів Луки ніякого п'ятидесятницького богослов'я не існувало б [Мензіс, Мензіс, 2017: 37]. Цю ж думку підкреслює Ф. Брюнер: "Основне джерело п'ятидесятницької доктрини про наступність хрещення Духом Святим міститься в книзі Дій" [Bruner, 1970: 61]. Коли в ключовому віронавчальному документі Асамблей Божих "Заяві про основоположні істини" вказується: "...Воно відрізняється від хрещення згори й слідує за ним" [Minutes of the 44th Session..., 1991: 129], - то ті тексти Писання, які наводяться як докази, розміщені в книзі Дій Святих Апостолів.

Мова йде про день П'ятидесятниці (Дії Ап. 2:1-13), духовні події в Самарії (Дії Ап. 8:4-19), навернення Савла (Дії Ап. 9:1-19), досвід Корнилія та інших язичників (Дії Ап. 10:44-48 й 11:15-17), а також хрещення Духом Святим з ознакою інших мов учнів Івана Хрестителя в Ефесі (Дії Ап. 19:1-7). Висновки, які дозволяють зробити ексегетичний розбір цих текстів, можуть підтвердити як позицію євангельських богословів, так і переконання п'ятидесятників. Останні стверджують, що в наведених Лукою випадках хрещення Святим Духом люди були вже віруючими, народженими згори, як мінімум за мить до настання цієї події. Звідси, досвід хрещення Духом Святим розглядається не лише як окреме переживання, а й обов'язкове в житті християнина на всі часи. Ті ж, хто заперечує роздільність, стверджують, що вона описана Лукою в такий спосіб через унікальність історичної ситуації, у якій перебувала церква на початковому етапі свого існування¹. Тобто Лука зовсім не навчав про розмежування двох етапів в якості нормативу для церкви в більш пізні періоди її розвитку.

¹ Див. Наприклад, популярний у євангельських колах коментар на Дії Апостолів [Стотт, 1998: 207-213].

Водночас на ключове питання в дискусії: "Чи було хрещення Святим Духом для тих людей, про яких йде мова в Діях, окремою та відмінною подією від навернення чи духовного відродження?" - п'ятидесятники відповідають ствердно. Як переконує Д. Вікофф, сто двадцять учнів, які зібралися у світлиці в день П'ятидесятниці напередодні зіслання Святого Духа, були віруючими. Люди в Самарії вже увірували в Ісуса Христа й були хрещені у воді Пилипом, перш ніж Петро та Іван молилися, щоб вони прийняли особливий дар Святого Духа. Савл спочатку навернувся, а через три дні прийняв Духа, коли за нього помолівся Ананія. Випадок у домі Корнилія п'ятидесятники вважають специфічним: прийняття хрещення Святим Духом одночасно з процесом духовного відродження через того ж Духа. Однак і в цьому випадку "має існувати різниця між наверненням і прийняттям дару Духа" [Вікофф, 1999: 568]. Нарешті, у досвіді сходження Духа в Ефесі духовне відродження передувало водному хрещенню й духовному. За висновком п'ятидесятницьких богословів, у книзі Дій Апостолів у трьох випадках послідовність хрещення Святим Духом виражена Лукою ясно, а в домі Корнилія та Ефесі цю послідовність можливо виокремити логічно.

Водночас п'ятидесятницьке розуміння роздільності народження згори й хрещення Святим Духом, що продовжується як на початку ХХ ст., так і через сто років після виникнення руху, усіяло критикується не п'ятидесятницькими колами. У цьому сенсі значну роль зіграв уже згадуваний Д. Данн. Загалом контекст сучасної полеміки про роботу Духа Святого сформовано саме цим богословом. Кидаючи виклик класичному п'ятидесятницькому розумінню хрещення Святим Духом, Д. Данн, однак, підтвердив тезу про харизматичний характер ранньої церкви. Він критикує пневматологічні обмеження, стверджуючи: "...У мене виникли підозри, що офіційна церква, стурбована появою "духовного" християнства, уважала за необхідне тримати Духа під контролем... Іноді в мене складається враження, що для одних Трійця - це Бог Отець, Бог Син і Свята Біблія, а для інших - Бог Отець, Бог Син і Свята Церква" [Данн, 2017: 7]. Ураховуючи, що дисертація Д. Данна побачила світ у 1970 році на тлі харизматичного оновлення в християнстві, вона надихнула багатьох серйозно сприймати харизматичний вимір християнського життя, утім, не в п'ятидесятницький спосіб. Отож, погляди Д. Данна сприяли небажанню віруючих, які не ототожнюють себе з п'ятидесятницьким рухом, шукати й отримувати хрещення Святим Духом як окремі досвід від навернення.

Аналізуючи вищезгадані тексти з Дій Апостолів, Д. Данн вважає, що сто двадцять учнів у день П'ятидесятниці не були "християнами у світлі Нового Завіту" до початку цього дня, оскільки їхні реакції та посвячення були недостатніми. Як указує Д. Данн, "до П'ятидесятниці церкви в повному сенсі цього слова не існувало", тому "як не може бути християнина без церкви, оскільки християнин за визначенням є членом церкви, отже, християн до П'ятидесятниці також не було" [Данн, 2017: 53]. Для учнів Христа день П'ятидесятниці та ж сама подія, що для Ісуса помазання біля Йордану, тобто в першу чергу - це ініціація. Д. Данн попереджує: "До християнський досвід учнів до П'ятидесятниці не може слугувати взірцем для сучасних християн" [Данн, 2017: 55].

Історії Корнилія та Савла органічно суголосні вищезгаданій концепції. Д. Данн стверджує так: "Корнилій отримав спасіння, хрещення Духом Святим... йому дали

можливість покаятися, усі ці вирази є синонімами однієї фрази - він став християнином" [Данн, 2017: 82]. Так само й триденна історія навернення Савла є одним цілим. Д. Данн переконаний, що Савла неможливо було вважати християнином доти, доки Ананія не завершив послідовність, поклавши на нього руки [Данн, 2017: 79]. Нарешті, у випадку з ефесянами, Павло б не запитував християн, чи прийняли ті Святого Духа. За логікою Д. Данна, ці люди не були християнами до тих пір, поки Павло не хрестив їх заново й не поклав на них руки [Данн, 2017: 88]. Він робить висновок про те, що Лука жодного разу не намагався описати подію хрещення Святим Духом окремо від навернення.

Перш ніж аналізувати погляди Д. Данна, варто звернутися до аргументів ще одного євангельського богослова Ф. Брюнера. Його думка суголосна позиції Д. Данна: християнське хрещення - це хрещення Святим Духом. Водночас, Ф. Брюнер уважає, що в книзі Дій Апостолів наведено два випадки, які є винятком через свою історичну ситуацію. У день П'ятидесятниці учні мали очікувати, оскільки перебували "в незвичайний період апостольської діяльності в проміжку між вознесінням Христа й прийняттям дару Духа для церкви, хоча після П'ятидесятниці хрещення і дар Святого Духа стали невід'ємним цілим" [Bruner, 1970: 53]. Другим винятком Ф. Брюнер уважає самарійські події з восьмого розділу Дій, оскільки "Самарія стала першим рішучим кроком церкви в бік від юдаїзму". Це розділення між хрещенням і прийняттям дару Духа стало "тимчасовою затримкою нормального процесу", яку допустив Бог для того, щоб у цій вирішальній події змогли взяти участь і свідчити апостоли (Дії Ап. 8:14-17). Утім, за Ф. Брюнером, інші випадки хрещення Святим Духом є нероздільними й ототожнюються з водним хрещенням християн [Bruner, 1970: 80-81]. Д. Стотт унікальність самарійського випадку посилює багатомовним розколом, який існував між юдеями та самарянами й міг позначитися на єдності християнства. Він цитує богослова Д. Лампа: "У цей поворотний момент християнської історії до звичайного хрещення навернених потрібно було додати ще щось. Потрібно було продемонструвати самарянам безсумнівність того, що вони дійсно стали членами церкви в братстві з її рідними "колонами". Безпрецедентна ситуація вимагала таких же виняткових методів" [Stott, 1998: 212].

Аргументи Д. Данна, Ф. Брюнера, а також Д. Стотта не переконують п'ятидесятників. Можливо, Лука справді вважав, що всі дії Духа в житті людини відбуваються нероздільно. Однак у деяких випадках між частинами цілого існував часовий проміжок. П'ятидесятницькі богослови прагнуть не скільки фокусуватися на послідовності, щоб потім перейти до роздільності та відмінності. При розгляді послідовності увага звертається на час подій або порядок. Роздільність належить до якості різнорідності за природою або тотожністю. Відмінність пов'язана з роздільністю за характером або метою. Таким чином, послідовність не є життєво необхідною для розуміння концепції роздільності й відмінності. Події можуть відбуватися одночасно й водночас відрізнятись, якщо вони різнорідні за природою або тотожністю. Вони також можуть бути різними, якщо дискретні за характером або ціллю. На думку Д. Вікоффа, теоретично таким випадком може стати переживання християнами виправдання, духовного відродження, освячення й хрещення Святим Духом. Навіть якщо ці події відбулися одночасно, то жоден богослов не згодився з тим, що

вони не відрізняються за характером і ціллю, а отже, нероздільні за природою й тотожністю [Вікофф, 1999: 571]. Звідси, на переконання п'ятидесятників, як би не впливав час чи інші божественні дії, хрещення Святим Духом є роздільною та відмінною роботою Духа. Навіть якщо сто двадцять учнів у день П'ятидесятниці ще не можна вважати християнами згідно з ученням Нового Завіту, ефесяни були лише учнями Івана Хрестителя, до того як за них помолвився Павло, а Корнилій пережив відродження й хрещення Духом в один момент, у всіх трьох випадках люди переживали відмінний досвід хрещення Духом Святим. У випадку з самарянами та Савлом п'ятидесятники можуть висунути більш переконливий аргумент, оскільки сам Лука пише про роздільність, відмінність та послідовність переживання досвіду. Як відзначає В. Мензіс, "існує логічне, якщо не завжди часове, розмежування між народженням згори та хрещенням Духом" [Мензіс, Мензіс, 2017: 527].

Питання розмежування навернення й хрещення Святим Духом з аналізом текстів Луки неодмінно призводить до ще одного питання: чи описував Лука те, що відбувалося, у контексті конкретної ситуації? Чи він мав намір продемонструвати, що візирець і характер хрещення Святим Духом в описі історичних подій із книги Дій Апостолів є обов'язковим для християнського вчення та практики? Ця сторона питання підводить нас до полеміки, пов'язаної з розмежуванням співвідношення Божого Одрокнення в історичних та дидактичних частинах Писання.

Відомо, що рання п'ятидесятницька аргументація будувалася на основі історичного прецеденту, описаного Лукою. Він використовувався як основа для нормативного богослов'я. Традиційно п'ятидесятники були схильні поверхово уподібнювати один до одного вибрані епізоди книги Дій. При цьому не враховувався жанр книги, не розроблялася методологія співвідношення текстів Луки, Івана та Павла, а весь Новий Завіт (навіть швидше весь біблійний текст) розглядався як цілісний твір, з будь-якої частини котрого можливо взяти тексти для пояснення обраної теми й помістити їх у рамки власної системи. Ранні послідовники хрещених Духом Святим уважали, що можливо транспонувати новозавітні візирці у ХХ ст., особливо ті, які стосуються дії Духа Святого в церкві та місії. Акцент на перенесення апостольської практики в умовах гострого настання нової есхатологічної реальності природно підвищив проголошення над пізнанням, проповідь над богословствуванням, можливість практичного втілення Писання над коректністю біблійних інтерпретацій. У процесі проповідування, свідчення й тлумачення Писання міг брати участь будь-який вірний, що значно розширило межі "герменевтичної общини" й стало фактором примітивізації оцінок і застосування лише тих текстів Писання, які мали в очах п'ятидесятників практичну значущість.

У другій половині ХХ ст. в умовах подальшого розвитку досліджень із герменевтики п'ятидесятники не могли далі покладатися на ті підходи, які отці п'ятидесятництва успадкували від представників Руху Святості. Хоча вони інтуїтивно усвідомлювали зв'язок між своїм досвідом й обітницею, зафіксованою в Діях Ап. 1:8, її виклад для тих, хто визнавав авторитет Писання, був не завжди послідовним та переконливим. Теологічний спадок початку ХХ ст. не відповідав вимогам пізнішої епохи. І тут мова не лише про постмодерністський переворот в екзегетиці, який п'ятидесятницький богослов У. Мензіс називає "шарабаном" [Мензіс У., Мензіс, 2017:

57]. Нові покоління п'ятидесятників прагнули глибше осмислити власний досвід і знайти йому біблійно-богословське опертя. Каталізатором цих пошуків стало харизматичне оновлення в історичних церквах 60-х рр. XX ст., засноване на неп'ятидесятницьких теологічних підходах. Ці виклики змусили п'ятидесятництво відкрити для себе не лише свіжі тенденції в царинах герменевтики й екзегетики, а й збагнути коріння цих змін. У цьому сенсі великий вплив на п'ятидесятницьку герменевтику справили Д. Стотт, Г. Фі, Д. Данн та Г. Маршалл.

Д. Стотт у першому виданні книги "Хрещення й повнота Духа" [Stott, 1964] пропонує шукати Божий промисел у Писанні скоріше в дидактичних, а не історичних частинах. На його думку, історичними можна вважати лише ті матеріали, які пов'язані безпосередньо з історією, а дидактичні матеріали призначені для навчання. Історичний, розповідний жанр, на переконання Д. Стотта, не призначений для дидактичних навчальних цілей [Stott, 1964: 7]. Більш точно, відповідно до баптистського богослова, дидактичні матеріали містяться в ученні Ісуса, проповідях та писаннях апостолів, але їх немає в суто описовій книзі Дій Апостолів [Stott, 1964: 8]. Утім, дещо згодом Д. Стотт певною мірою коригує свою думку, вказуючи, що зовсім не хотів девальвувати значення розповідних фрагментів, однак опис цінний тільки тоді, коли витлумачується в дидактичній частині.

У 1970 р. Д. Данн звернув увагу п'ятидесятників на методологічний прорахунок у спробі обґрунтувати поетапність переживань духовного відродження та хрещення, заснованій на зіставленні тексту Ів. 20:20 з наративом Луки в Діях Апостолів. Заперечуючи холістичний підхід до Писання як засіб легітимізації "виривання текстів" та "штучного поміщення в рамки власної системи", Д. Данн пропонує працювати з конкретним автором або книгою, "щоб викласти його або її унікальне богослов'я; лише після аналізу тексту в контексті авторського богослов'я й задуму біблеїста починає зіставляти його з текстами інших книг" [Данн, 2017: 42]. На його думку, такий підхід дозволяє точніше відобразити біблійну думку. У цілому, п'ятидесятники позитивніше сприйняли заувагу Д. Данна, ніж спроби Д. Стотта виворити "канон у каноні" [Мензис, Мензис, 2017: 32].

Утім, продовжувачем ідейної лінії Д. Стотта став п'ятидесятник Г. Фі. У своїй широковідомій книзі "Як читати Біблію й бачити всю її цінність"? написаній у співавторстві з Д. Стюартом, він актуалізує історичні прецеденти книги Дій Апостолів [Фі, Стюарт, 2009: 171]. Тут формується такий принцип: "...Якщо в Писанні про будь-які дії явно не сказано, що ми повинні їх наслідувати, то їх опис не має для нас нормативного (обов'язкового) значення" [Фі, Стюарт, 2009: 171]. Г. Фі вважає неправильною герменевтику, яка на підставі історичних матеріалів прагне визначити доктрину та потенціал її застосування. Він протиставляє т. зв. "прагматичну герменевтику" "науковій герменевтиці", вважаючи, що Лука у своїх роботах не ставив за мету створити вчення про відмінність або послідовність хрещення Святим Духом від процесу навернення. Згідно з Г. Фі, те, що п'ятидесятники вважають як основу ідеї роздільності, є випадковим, оскільки Лука ставив на меті навести тільки розповідь. Тобто описаний у восьмому розділі Дій Апостолів випадок у Самарії, який п'ятидесятники вважають ключовим в обґрунтованні роздільності, не може для Г. Фі слугувати наміром Луки продемонструвати "відмінність та послідовність" від навернення [Фі, Стюарт, 2009: 90-92].

Г. Фі описує два види аргументації, які були запропоновані п'ятидесятниками: аргументація, яка спирається на біблійну аналогію, та аргументація, яка спирається на біблійний прецедент. Перший вид аргументації вказує на переживання Ісуса на Йордані та переживання учнів у день П'ятидесятниці як на нормативну модель християнського досвіду. Проте, на переконання Г. Фі, докази, засновані на біблійній аналогії, проблематичні тому, що "нечасто можна продемонструвати, що наші аналогії навмисно передбачалися в біблійному тексті". Ці аналогії особливо проблематичні тому, що переживання Ісуса й апостолів у період до П'ятидесятниці "надзвичайно відрізняються від подальшого апостольського досвіду, що наряд можуть мати нормативну цінність" [Fee, 1991: 94].

Аргументація, що спирається на біблійний прецедент, виявляє нормативну модель християнського досвіду в подіях, пережитих самарянами, Савлом та учнями в Ефесі. Однак Г. Фі ці прецеденти не переконують, оскільки вони не дозволяють продемонструвати справжній намір Луки. Богослов уважає, що автор прагнув обґрунтувати переживання християнського досвіду мірою подальшого поширення Євангелія за межі Єрусалима.

Логіка євангельських авторів, зокрема Д. Стотта, а також Г. Фі приводить до питання намірів автора тексту Писання при створенні тієї чи іншої книги. У такому разі чи мав Лука, коли "описував історію першоапостольської церкви", за мету викласти обов'язкову доктрину й практичне застосування її для подальших поколінь? Для вищеназваних богословів наративи Дій Апостолів не слід тлумачити як обов'язкові для сучасної церкви, оскільки цей досвід був "нормальним" для ранніх християн. Для Г. Фі приклади Луки можуть бути "повторювані", однак їх не потрібно нав'язувати як обов'язкові, такі, яким християни мали б слідувати всюди й завжди [Фі, Стюарт, 2009: 98].

Г. Фі своєю позицією, яка відкидає послідовність народження згори й хрещення Святим Духом, тяжіє до євангельських богословів. Проте, на його переконання, головна відмінна риса п'ятидесятництва не в цьому, а в наголосі на динамічне й потужне переживання Святого Духа. Не так важливо, коли людина має пневматологічне переживання - у момент навернення чи після нього. Для Г. Фі наполягати, що "всі мають іти одним шляхом - значить вийти за рамки Нового Завіту" [Fee, 1991: 111].

Р. Мензис, натомість, уважає, що критика вчення про поетапність зачіпає основи п'ятидесятництва, оскільки неможливо визнати харизматичний характер переживання Духа, ігноруючи теологічну основу подібного досвіду. Коли дар П'ятидесятниці змішується з наверненням, то втрачається місіологічна направленість хрещення Духом. В. Мензис уважає характеристики хрещення Духом в інтерпретації Г. Фі туманними через відсутність наголосу на наслідки переживання, а саме - отримання сили для звершення місії. Він вбачає в таких підходах розмиття фокусу, що неодмінно нівелює інтенсивність очікувань віруючих. Тому можна сказати, подібно до більшості євангельських віруючих, що при наверненні всі переживають сотеріологічний аспект дару П'ятидесятниці, але при цьому дари місіологічної сили отримують лише деякі вибрані [Мензис, Мензис, 2017: 104]. Подібні висновки для хрещених Святим Духом неприйнятні через місіологічне прочитання наслідків духовного досвіду для всіх вірних.

У п'ятидесятницькому академічному середовищі реакція на інші аспекти теологічної творчості Г. Фі не однозначна. З одного боку, "дидактичне" обмеження текстів називають "канонем у каноні". Хрещені Святим Духом указують на те, що старозавітне богослов'я дійшло до сучасників у формі розповідей, а Ісус розповідав історії або притчі, щоби передати вчення. Крім цього, є небезпека розглядати наративи Нового Завіту як додаток до дидактичної частини Писання. Тобто читати Луку очима Павла, відбиток якого глибоко помітний у протестантському підході до Писання [Викофф, 1999: 575]. Зокрема Д. Данн, який відстоює концепцію прочитання одного автора в Писанні, іноді сам розглядає твори Луки паулістично. З іншого боку, Р. Мензіс уважає, що Г. Фі, так само як і Д. Стотт, поставив дуже доречні питання для майбутнього в розвитку п'ятидесятницького богослов'я. Серед цих питань: "Як визначити, що саме сучасник може актуалізувати з історичної розповіді?", "Які елементи розповіді можуть розумітися як основа нормативного богослов'я, а які ні?" [Мензіс, Мензіс, 2017: 33]. Як влучно зауважує Г. Фі, якщо ми не готові обирати керівництво церкви за допомогою жеребу або закликати прихожан продати все своє майно, ми не можемо просто вважати, що будь-який історичний нарратив сам по собі дає основу для нормативної теології.

Підтримуючи Г. Фі в його роздумах, У. Мензіс указує, що попереднє покоління євангельських богословів опинилося під потужним впливом Тюбінгенської богословської школи. У поглядах її представників, зокрема Ф. Баура, історична достовірність книги Дій Апостолів була представлена в критичному світлі. Ф. Баур, застосувавши діалектику Г. Гегеля, наполягав, що книга Дій по суті являє собою синтез єврейського християнства (тезис) і язичницького християнства (антитезис). Ф. Баур заперечив історичність багатьох подій, описаних Лукою, і вважав, що сама книга мала на меті вкласти у вуста промовців вдуманий теологічний зміст. Погляди Ф. Баура вплинули на кристалізацію методу аналізу (критики) редакцій, за яким автори новозавітних книг відбирали й організували матеріал згідно з власними теологічними мотивами, при цьому їх не цікавила історична достовірність. Євангельські богослови, для яких історична достовірність тексту Писання є наріжним камнем, навпаки, стверджували, що автори нарративних книг були істориками, а самі книги скоріше варто розглядати як історичні хроніки, а не документи, які відображають теологічний посил авторів. За Мензісом, схожа реакція на критику редакцій у різних її формах вплинула на євангельську герменевтику ХХ ст., сформувавши "обмежувальний" принцип і для книги Дій Апостолів [Мензіс, Мензіс, 2017: 34].

Mokiyenko Mykhaylo,

Candidate of Sciences in History, Researcher,

Center for the study of religion of National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv

THE PENTECOSTAL TEACHING ABOUT A BAPTISM WITH THE HOLY SPIRIT

The article is devoted to the study of the Pentecostal teaching about the baptism with the Holy Spirit as an important theological and hermeneutical problem. Christian theology distinguishes baptism as one of the main problems requiring a thorough theological and hermeneutic study. From the very beginning of the modern Pentecostal movement, his representatives emphasized that all Christians may and need experience of baptism with the Holy Spirit which differs from the experience of the birth from above and follows Him. Such an understanding of the

Висновки

Таким чином, попри відсутність одного погляду на харизматичну складову в пневматології Луки, п'ятидесятницьких богословів консолідує переконання, що ті, хто прийняв хрещення у Святому Духові, отримували силу. Згідно з Божим задумом, їм належало взяти участь у всесвітній євангельській місії християнської церкви (Дії Ап. 1:8). Із цією силою приходила сміливість у свідочстві (Дії Ап. 4:31), керівництво в здійсненні місії (Дії Ап. 16:6-10), а в окремих випадках (попри незгоду деяких теологів) здібність зціляти хвороби, виганяти демонів і навіть право судити (Дії Ап. 13: 9-11). Утім, це питання не було б актуальним, якби п'ятидесятницька теологія не розмежувала досвід хрещення Святим Духом від навернення, не ствердила нормативну цінність новозавітних нарративів, дозволивши текстам Луки існувати самостійно й водночас доповнювати пневматологію Павла та Івана, засвідчуючи розмаїття роботи Святого Духа в людях та спільнотах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Викофф Д. Крещение Духом Святым. Систематическое богословие. Под ред. С. Хортон. Пер. с англ. Киев: Лайф, 1999. С. 559-605.
2. Данн Дж. Крещение Святым Духом. Современное пятидесятничество в свете новозаветного учения. Пер. с англ. С. Калужного. Черкасы: Коллоквиум, 2017. 260 с.
3. Мензіс У., Мензіс Р. Дух и сила. Основы пятидесятилетнего опыта. Пер. с англ. Москва: МТИ; Нижний Новгород: Агапе, 2017. 526 с.
4. Стотт Д. Деяния святых Апостолов. Санкт-Петербург: Мирт, 1998. 603 с.
5. Тематическая программа Библейской школы по вероучению ОЦХВЕ. Винница: Слово христианина, 2002. 448 с.
6. Фи Г., Стюарт Д. Как читать Библию и видеть всю ее ценность. Санкт-Петербург: Шандал, 2009.
7. Bible Doctrines - Foundation of the Church. Hazelwood, Mo.: Pentecostal Publishing House, 1984.
8. Bruner F. D. A Theology of the Holy Spirit: The Pentecostal Experience and the New Testament Witness. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans, 1970.
9. Fee G. Gospel and Spirit: Issues and New Testament Hermeneutics. Peabody, Mass.: Hendrickson, 1991.
10. Grider K. J. Entire Sanctification: The Distinctive Doctrine of Wesleyanism. Kansas City, Mo.: Beacon Hill, 1980.
11. Minutes of the 44th Session of the General Council of the Assemblies of God with Revised Constitution and Bylaws. Springfield, Mo.: The General Council of the Assemblies of God, 1991.
12. Stott J. R. W. The Baptism and Fullness of the Holy Spirit. Downers Grove, I 11.: InterVarsity, 1964.

sequence or step by step naturally follows from the belief that the presenting of the Holy Spirit on the Day of Pentecost, described by Luke in the Acts of the Apostles (second chapter), as sources of power for effective testimony, and not as a condition of the New Testament being. It is proved that, despite the lack of a single theological view of the charismatic component in Luke's pneumatology, Pentecostal theologians consolidate the conviction that those who received baptism in the Holy Spirit received power. A conclusion based on the hermeneutic analysis was made that, according to God's plan, the baptorus was to participate in the universal evangelical mission of the Christian Church (Acts 1: 8). With this power came the courage in the testimony (Acts 4:31), the guidance in the missions performed (Acts 16: 6-10), and in some cases (despite the disagreement of some theologians) the ability to heal diseases and banish demons and even the right to judge (Acts 13: 9-11). It was analyzed that Pentecostal theology did not differentiate the experience of baptism with the Holy Spirit from conversion, did not confirm the normative value of the New Testament narratives, allowing Luke's texts to exist independently and at the same time to complement the pneumatology of Paul and John, testifying the diversity of the work of the Holy Spirit in people and communities.

Key words: a baptism with the Holy Spirit; Pentecostal teaching; evangelical Hermeneutics; modern evangelical theology.

REFERENCES

1. Bible Doctrines - Foundation of the Church. 1984. Hazelwood, Mo.: *Pentecostal Publishing House*.
2. Bruner, F.D. 1970. A Theology of the Holy Spirit: *The Pentecostal Experience and the New Testament Witness*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans.
3. Dunn, J. 2017. Baptism in the Holy Spirit. Modern Pentecostalism in the light of the New Testament doctrine [translat.]. *Colloquium*. Cherkasy, 260 p. (rus).
4. Fee, G. 1991. Gospel and Spirit: Issues and New Testament Hermeneutics. *Hendrickson*. Peabody, Mass.
5. Fee, G., Stuart, D. 2009. How to read the Bible and see all of its value? / Transl. from English by V.Gavrilova. *Shandal* Saint Petersburg (rus).
6. Grider, K.J. 1980. Entire Sanctification: The Distinctive Doctrine of Wesleyanism. *Beacon Hill*, Kansas City, Mo.
7. Menzies, U., Menzies, R. 2017. Spirit and Power. Fundamentals of Pentecostal experience [translat.]. *MTI* (Moskow); *Agape* (Nizhny Novgorod), 526 p. (rus).
8. Minutes of the 44th Session of the General Council of the Assemblies of God with Revised Constitution and Bylaws. 1991. *The General Council of the Assemblies of God*. Springfield, Mo.
9. Stott, D. 1998. Acts of the Apostles. *Mirt*. Saint Petersburg, 603 p. (rus).
10. Stott, J.R.W. 1964. The Baptism and Fullness of the Holy Spirit. Downers Grove, Ill.: *InterVarsity*.
11. Thematic program of the Bible School on the Doctrine of the CCCFE. 2002. *The Word of a Christian*. Vinnytsia, 448 p. (rus).
12. Wyckoff, D. 1999. Baptism in the Holy Spirit. *Systematic theology* / ed. S. Horton. Transl. from English. Kyiv: Life: 559-605. (rus).

© *Mokienko Mykhailo*

Надійшла до редакції 24.05.2018